

วัฒนธรรมกินแบ่ง - กินรวบ

สนใจ สมคิด

“เฮ็ดงานประจำที่แบงก์ ตำแหน่งขายลอตเตอรี่
ที่ทำงานบมีเก๊าอี้ อาศัยนั่งลื้ออยู่ข้างบันได
เดินทางมาจากเมืองหนาว ถิ่นฝ้ายขาวอีสานแคนไกล
อำเภอวังสะพุงเค้ออ้าย หมู่ช้อยเป็นสาวเมืองเลย
(ซู้)

บ่เคยนอนเว็นเค้ออ้าย เฮ็ดไเฮนาแล้วบ่ึงเฉย
ขึ้นรถออกจากเมืองเลย รับงานที่เคยคือขายลอตเตอรี่
ช่วยคนกะให้มีความหวัง ให้ทางคนได้เป็นเศรษฐี
ขอเชิญท่านผู้ดวงดี แวะมาทางนี้ซื้อเลยรวยเลย
แวะมาทางนี้ละซื้อเลยรวยเลย

(พูด)

สาวเลยละบ่เคยซู้ร้าน อยู่แบบว่างงานละบ่เคยๆ
สองมือเคยอ้อมมัดกล้า แล้วไเฮแล้วนามาอ้อมแฝงต่อเลย
อ้อมแฝงขายลอตเตอรี่ เลาะไปทุกที่จิ้นผู้คนคู้บ่เคย
มาแล้วผู้สาวเมืองเลย ฮอดมือที่เคยก็พ้อกันที่นึ่ง (เทื่อหนึ่ง)
วันที่หนึ่งขอให้มีโชค วันที่ลืบหกขอให้ดวงถึง
อวยพรให้ผู้ซื้อโชคดี เลาะจวนขึ้นซี้จ้งได้เงินร้อยหนึ่ง
เหงาใจอยู่ในชอกตีกสูง ตึกในเมืองกรุงสูงกว่าภูกระดึง
รอวันเสียงฟ้าฮ้องตั้ง ลิกลับถิ่นภูกระดึงละเฮ็ดนาคือเก่า
คอยฟังข่าวน้ำเต็มทุ่ง ลิกลับวังสะพุงเฮ็ดนาคือเก่า..

หมู่เฮาทำงานที่เบงก่ ตำแหน่งขายลอตเตอร์
 หอบโชคไปขายทุกที่ ถึงแม่นโชคดีลิมมีกับเขา
 ขาดโชคเงินกะบ่เป็นหญ่ง แต่ที่ข่อยหวังคือโชคผู้บ่าว
 มีบ่ละคนใจว่างเปล่า มาช่วยกันหนาวให้สาววังสะพุง
 คอยคนละหัวใจว่างเปล่า เป็นเลื้อกันหนาวให้สาววังสะพุง
 (เพลง สาววังสะพุง-ขับร้องโดย ศิริพร อำไพพงษ์)

หลายคนอาจเคยได้ยินเพลงนี้ เป็นเพลงลูกทุ่งขับร้องโดยนักร้องหญิงชาวอีสาน ชื่อ ศิริพร อำไพพงษ์ สังกัดค่ายแกรมมี่ เนื้อหากล่าวถึง สาวอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ที่มีอาชีพขายสลากกินแบ่งรัฐบาล

ก่อนที่ฉันจะได้ฟังเพลงนี้ ฉันได้พบเจอคนขายสลากกินแบ่ง ทั้งหญิงและชาย หนุ่มสาวและวัยกลางคน ตามสถานที่ต่างๆ บ่อยครั้ง บางครั้งก็อดสำหรับันจรรย์ยามมาร้องเรียกขายที่หน้าบ้านด้วยซ้ำ ทว่าฉันก็ไม่สนใจจะไถ่ถามว่าเขาเป็นใครมาจากไหน จนกระทั่งได้ฟังเพลงสาววังสะพุง ต่อมาเมื่อเจอเขาเหล่านั้นไม่ว่าที่ไหน ฉันจะถามเขาค่ายสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลทำวิจัย ผลปรากฏว่า คำตอบที่ได้คือคนที่เขาร่ายเกือบร้อยเปอร์เซ็นต์ เป็นดังในเพลง

ทำไม เพราะเหตุใด ที่ทำให้คนจากอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ถิ่นอีสานสุดๆ ติดฝั่งโขง ฝั่งลาว จึงได้เดินทางไกลมาขายสลากกินแบ่งถึงภาคใต้ ซึ่งสามารถพบได้แทบทุกหนทุกแห่ง ประเด็นนี้น่าศึกษาวิจัย

แต่สำหรับบทความนี้ ฉันต้องการนำเสนอ ความคิดและมุมมอง เกี่ยวกับความเชื่อ วัฒนธรรมของคนภาคใต้ ที่เล่นหวย เล่นเบอร์ เล่นสลากกินแบ่ง โดยเฉพาะคนที่ฉันสัมผัสสัมพันธ์และเรื่องราวของฉันแค่นั้น

เมื่อวันเวลาเคลื่อน ความเป็นไปแห่งวิถีชีวิต ความคิดและมุมมองของคนก็เคลื่อนด้วย ส่วนจะเคลื่อนมากหรือน้อยก็ต้องปล่อยให้ตามวิถีของแต่ละคน

ฉันโชคดีที่เกิดมาในครอบครัวชนบทที่มีทั้งตา ยาย พ่อ แม่ พี่ชาย พี่สาวและลุง ป้า พร้อมทั้งลูกของลุงกับป้าอยู่ในชายคาเดียวกัน ตอนฉันยังเด็ก นานๆ ครั้งฉันจะได้เห็นสมาชิกในครอบครัวนั่งฟังวิทยุอยู่อย่างพร้อมหน้า โดยเฉพาะลุงกับพ่อจะเงี่ยหูฟังอย่างใจจดใจจ่อ กับเสียงประกาศตัวเลข บางครั้งฟังกันจนพลบค่ำ พ่อกับลุงไม่ยอมลุกไปกินข้าว จนกว่าฉันจะได้ยินเสียงบันเสียดายดังลั่นบ้าน จากคนทั้งสองในท่านอง

“ฮาย...เฉียดนิดเดียว” บ้าง

“ถูกสองตัว” บ้าง

“กลับหลัง” บ้าง

แล้วเสียงถอนใจยาวของใครบางคนดังขึ้นพร้อมกับที่เสียงวิทยุเงียบลง ต่อจากนั้น พวกผู้ใหญ่ในบ้านต่างความหาเศษกระดาษสีขาวที่เขียนตัวเลขเป็นแถวออกมาฉีกใส่กระถัง หรือไม้ก็เผาด้วยการจ่อไฟตะเกียง

กระทั่งวันหนึ่ง ฉันมีโอกาสได้เห็นสลากกินแบ่งรัฐบาลที่ลุงซื้อมาฝากพ่อ ฉันยังจำ กระดาษสีขาวเหมือนธนบัตรใบนั้นได้ดี เมื่อฉันขอดู ลุงบอกว่า

“นี่คือลอตเตอรี่ ใช้ซื้อขนมไม่ได้ แต่ถ้าถูกรางวัลจะแลกเป็นเงินมาซื้อขนมได้ มากมาย คล้ายกับหอย”

พอฉันเข้าโรงเรียนจึงค่อยเข้าใจว่าอะไรคือหอย อะไรคือสลากกินแบ่ง ครูบอกว่า สลากกินแบ่งเป็นของรัฐบาล คนทั่วไปเรียกว่า “ลอตเตอรี่” มีรางวัลมากมาย ส่วนสลากกินรวบ ที่ชาวบ้านนิยมซื้อกันนั้นเรียกว่า “หอย” หรือ “หอยใต้ดิน” คนมีอันจะกินในหมู่บ้านเป็น เจ้ามือหรือเจ้าเผา มีรางวัลน้อย รางวัลใหญ่จ่ายหกร้อยเท่า จะยึดเอาเลขสามตัวหลังของ รางวัลที่หนึ่งสลากกินแบ่ง

ครูย้ำว่า หอย ต้องแอบลักลอบกันซื้อขาย เพราะเป็นสิ่งผิดกฎหมาย ตำรวจจับ แต่ถ้าซื้อสลากกินแบ่งซื้อได้อย่างเปิดเผย ซึ่งความจริงทั้งสองสิ่งเป็นการพนันอย่างหนึ่ง เหมือนกัน

มีอยู่ครั้งหนึ่งป้าใช้ฉันให้ไปซื้อหอย เลขอะไรจำไม่ได้แล้ว ท่านสั่งว่าถ้าเลขนั้นคนอื่น ซื้อเต็มแล้วให้ซื้ออะไรมาก็ได้ และตัวเลขที่ป้าต้องการซื้อนั้น คนขายบอกว่าเต็มแล้วจริงๆ ฉันจึงเดินกลับบ้าน

พอผ่านร้านค้าก็เอาเงินนั้นซื้อขนมฝากป้า ป้าซักถามฉัน ตอนแรกท่านมีสีหน้าไม่ พอใจแต่ในที่สุดท่านก็หัวเราะ ป่านำเรื่องนี้ไปเล่าให้ทุกคนในครอบครัวฟังกันเป็นที่ครึกครื้น พี่ชายถลึงตาใส่ฉันพร้อมกับพูดว่า

“เด็กซื้อบื้อ”

แต่หลังจากวันหอยออก ป้ากลับมาชอบใจฉันที่ซื้อขนมมากิน แทนเศษกระดาษ สีขาวเขียนตัวเลขแผ่นเล็กๆ

ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาป้าหยุดซื้อหอย

แต่ทุกครั้งก่อนวันหอยออก ป้าจะถามลุงว่า “งวดนี้ซื้อเท่าไร” แล้วท่านก็เอาเงินจำนวนเท่ากับที่ลุงซื้อหอย ซื้อลอตเตอรี่ ใส่กระปุกออมสินแทน โดยท่านให้สัญญากับคนในบ้านว่า

“วันไหนที่ลุงถูกลอตเตอรี่หรือถูกหอย ป้าจะทุบกระปุก เอาเงินมานับแข่งกันว่าของใครมากกว่า”

เวลาผ่านไปจนป้ากับลุงแยกครอบครัวออกไปสร้างบ้านใหม่ นานมากจนตาบอด ยายเสียชีวิต และกระทั่งบัดนี้ฉันมีครอบครัวแล้ว ฉันก็ยังไม่ได้ข่าวคราวว่า ลุง พ่อ แม่ และใครๆ ในครอบครัวของพวกเขาสักคนเดียวที่ถูกหอยหรือถูกลอตเตอรี่ ป้านี้กระปุกออมสินของป้าคงจะเต็มไปแล้วหลายใบ

มาถึงวันนี้ ฉันซื้อหอยได้คืนนับครั้งได้ แค่ซื้อเล่นสนุกๆ เพียงเพื่ออย่าให้ขัดศรัทธา ความตั้งใจของเพื่อนบ้านที่อุตส่าห์หวังดีมาบอกว่า หลวงพ่อโน้น อาจารย์นั่น ใบเลขเด็ดให้บ้าง เอาเงินเหรียญสมัยรัชกาลที่ 5 ไปทำพิธีมาบ้าง ส่วนสลากกินแบ่งฉันเคยซื้อเฉพาะประเภทสลากเพื่อการกุศลที่มีผู้นำมาจี้ขายเท่านั้น ซึ่งส่วนใหญ่จะมาเป็นรูปแบบขอเงินเพื่อทำกิจกรรมบางอย่างในโรงเรียน โดยให้สลากกินแบ่งหนึ่งใบแลกกับเงินหนึ่งร้อยบาท ซึ่งการกระทำเช่นนี้เป็นที่พึงพอใจของหลายคน แต่ฉันกลับนึกเสียดายเงินที่ให้ไป แทนที่ผู้มาขอได้นำไปใช้ทำกิจกรรมเต็มเม็ดเต็มหน่วย ต้องเสียค่าสลากกินแบ่งไปเกือบครึ่ง อันนี้ก็ขึ้นอยู่กับความคิดและมุมมองของแต่ละคน

ชีวิตของฉันที่ผ่านมา มักใกล้ชิดพบจะรับรู้เกี่ยวกับเรื่องของการเล่นสลากกินแบ่งและเล่นหอยอยู่เสมอ เพื่อนครูบางคนหารายได้พิเศษโดยการเป็นคนขายหอยก็มี บางคนถูกหอย ถูกลอตเตอรี่ ล้มวัวล้มหมูเลี้ยงฉลองกันสามวันสามคืนก็มี บางคนถึงกับขายที่ดิน เพราะหนี้สินที่เกิดจากการเล่นหอยก็มี

บางครั้งฉันก็นึกเป็นห่วงพวกที่บ้าหอยอยากรวยทางลัด แต่ครั้งนั้นจะเข้าไปตักเตือนก็เหมือนกับก้าวถอย เรื่องเช่นนี้เป็นความเชื่อและสิทธิของแต่ละบุคคล ฉันเห็นด้วยกับเพื่อนครูคนหนึ่งทีพูดเล่นตลกแต่ก็เป็นจริงได้ เกี่ยวกับการบอกเลขหอยว่า เขาสามารถบอกเลขหอยสามตัวที่ถูกได้ทุกงวดเช่นเดียวกับหลวงพ่ที่มีผู้คนไปหาจนรถจอดเต็มลานวัดเหมือนมีงานบุญไม่เว้นแต่ละวัน

เพื่อนบอกว่าให้นักเรียนในโรงเรียนสองพันกว่าคนเข้าแถวเรียงหนึ่ง คนแรกเขาจะบอกเลข 000 คนที่สอง 001 ต่อไปเรื่อยๆ จนถึงคนที่พันก็เป็นเลข 999 จึงเชื่อได้แน่นอนว่า

ทุกวืดเขาจะบอกให้นักเรียนถูกถึงสองคนเป็นอย่างน้อย ฉันทึ่งเข้าใจว่าทำไมเพื่อนครุคนนี้จึงชอบเล่นวัวชน เล่นมวย แต่ไม่เล่นมวย เพราะโอกาสถูกหนึ่งในสอง น่าเสียดกว่าหนึ่งในพัน

เท่าที่ฉันรับทราบเรื่องของสลากกินแบ่งนั้น ก็รู้สึกว้า ไม่ใช่เป็นเรื่องที่เสียหายร้ายแรงจนน่าเป็นห่วง จากประวัติความเป็นมาที่องค์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้กรมมหาดเล็ก ออกลอตเตอรี่เป็นครั้งแรกในประเทศไทย เนื่องในวโรกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาของพระองค์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือพ่อค้าชาวต่างชาติที่นำสินค้ามาร่วมแสดงในการจัดพิพิธภัณฑ์ในพระบรมราชวัง

ต่อจากนั้นการออกสลากกินแบ่ง ยังคงดำเนินตลอดมา แต่ไม่สม่ำเสมอ ขึ้นอยู่กับความจำเป็นและวัตถุประสงค์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการหารายได้เพื่อสาธารณกุศลหรือสาธารณประโยชน์ จนกระทั่ง พ.ศ. 2482 มีมติของคณะรัฐมนตรีให้จัดตั้งสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ขึ้นตรงต่อกระทรวงการคลัง ถึงเอาวันที่ 5 เมษายน 2482 เป็นวันสถาปนา ดำเนินกิจการอย่างสม่ำเสมอ จนเจริญก้าวหน้ามาเป็นลำดับ

ตั้งแต่ พ.ศ. 2517 สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลได้ดำเนินกิจการภายใต้พระราชบัญญัติสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลมีฐานะเป็นนิติบุคคล มีวัตถุประสงค์เพื่อออกสลากกินแบ่งและกระทำการอื่นที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์แก่การดำเนินกิจการ โดยจัดสรรรายได้จากการจำหน่ายเป็นเงินรางวัล ร้อยละ 60 ส่งเป็นรายได้ของแผ่นดินหรือส่งเข้ากองทุนเพื่อการกุศลสาธารณะร้อยละ 28 ที่เหลือเป็นรายได้ของตัวแทนจำหน่ายและค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการ

อย่างไรก็ตามเมื่อเป็นนโยบายของรัฐที่เป็นกุศโลบาย จะหารายได้มาใช้จ่ายด้านการกุศลและสร้างงานสาธารณประโยชน์ซึ่งประมาณแผ่นดินมีไม่เพียงพอ ก็น่าจะเป็นสิ่งที่ดี แม้จะส่งผลกระทบต่อประชาชนบ้างทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่ทว่ารัฐก็ไม่ได้กะเกณฑ์บังคับแต่อย่างใด เป็นเรื่องความสมัครใจของผู้ซื้อมากกว่า

บางคนอาจมีความคิดว่า รัฐควรเลิกสลากกินแบ่งเสียที เพราะเป็นการมอมเมาประชาชนให้หมกมุ่นการพนันจนก่อให้เกิดการแย่งชิงผลประโยชน์ แม้แต่คนพิการที่ขายสลากกินแบ่งก็ต้องมาแข่งฆ่ากัน แต่ก็มีมากมายหลายคนที่ยังมีความคิดเห็นว่า สลากกินแบ่งนั้นส่วนเสียก็มีแต่ส่วนดีมีมากกว่า และไม่ใช่มีเฉพาะประเทศกำลังพัฒนาอย่างประเทศไทยแห่งเดียว แต่หลายประเทศในโลกนี้ เขามีกัน

สลากรีนแบ่ง เป็นการเสี่ยงโชค ซึ่งสอดคล้องกับวิถีของคนไทยที่มีนิสัยชอบเสี่ยงโชค มีความเชื่อความหวังในโชคลาภ จึงยากที่จะเลิกการเล่นหวยหรือสลากรีนแบ่งได้ เพราะการเสี่ยงโชคเป็นสิ่งที่อยู่กับคนไทยมาเนิ่นนาน กระทั่งฝั่งรากปักหลักงู้อีถายจะถอนได้ แม้รัฐจะประกาศยกเลิกสลากรีนแบ่ง ทว่าประชาชนก็จะหาหนทางเล่นการพนันอย่างอื่นจนได้ ซึ่งอาจจะหนักหน่วงและวุ่นวายกว่าเล่นสลากรีนแบ่งหลายเท่าตัว ดังนั้นจึงต้องปล่อยให้ขึ้นอยู่กับความคิดและมุมมองของแต่ละคน เพราะเป็นสิทธิส่วนบุคคล หากไม่เล่นจนลุ่มหลงขาดสติก็ไม่น่าจะเสียหาย อาจเป็นการผ่อนคลายเพื่อความหวังในวันพรุ่งนี้ ดังคำของคนขายที่เกริ่นชักชวนว่า

“พรุ่งนี้รวย พรุ่งนี้รวย”

แม้ฉันจะเกิดมาในครอบครัวที่พ่อแม่ปู่ย่าตายายและสังคมนอบข้าง ต่างก็ชอบเล่นหวยหรือสลากรีนแบ่งก็ตาม แต่เมื่อฉันไม่ชอบ คนในเผ่าพงศ์วงศ์ตระกูล สังคมและรัฐบาลก็ไม่อาจมีอิทธิพลเหนือสิทธิ ความคิดและมุมมองของฉัน

สิทธิส่วนบุคคล	มีหรือจนก็เท่ากัน
ใครชอบเสี่ยงพนัน	ก็นั้นสิทธิของเขา
เล่นสลากรีนแบ่ง	ใครจะแย้งว่ามอมเมา
ใช้สติตรองเอา	ย่อมมีสิทธิจะคิดมอง/